

<https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.096>

УДК [94(438:477.8):341.71(=161.2):37.014.5] «1922/1927»

Оксана РУДА

доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
відділ новітньої історії,

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)

oxana.ruda@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4361-8313>

Олег ПІХ

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,

центр дослідження українсько-польських відносин,

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)

olpikh@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>

ОСВІТНЄ ПИТАННЯ У ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПОСЛІВ У СЕЙМІ ПОЛЬЩІ (1922—1927)

Мета — висвітлити особливості діяльності українських депутатів у парламенті Польської держави першої каденції (1922—1927), спрямованої на відстоювання освітніх прав українців. **Методологія** ґрунтується на принципах системності, історизму, об'єктивності, всебічності, науковості й багатофакторності. Використано проблемно-хронологічний метод, метод аналізу та синтезу, історико-порівняльний, біхевіористський, ретроспективний, системний наукові методи. **Наукова новизна.** Комплексно досліджено відстоювання українськими парламентарями в сеймі Польщі (1922—1927) освітніх прав власного народу, здійснено порівняльний аналіз парламентських виступів, політичних дискусій, подань та інтерпеляцій послів. **Висновки.** Освітні питання по-

Цитування: Руда О., Піх О. Освітнє питання у парламентській діяльності українських послів у сеймі Польщі (1922—1927). *Український історичний журнал*. 2023. № 2 (569). С. 96—112. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.096>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

сідали важливе місце в роботі польського сейму 1922—1927 рр. Українські послы, подібно до німецьких та єврейських парламентарів, порушували проблеми шкільництва і критикували освітню політику держави за кожної нагоди: під час виборів прем'єрів, обговорення бюджету Міністерства віросповідань та освіти, законодавчих дискусій тощо. Українські політики використовували парламентську трибуну для відстоювання основних прав своїх виборців, гарантованих внутрішнім законодавством і міжнародними договорами, розширення мережі українськомовних шкіл, забезпечення умов для їхньої безперешкодної діяльності. Поліпшити становище національного шкільництва вони намагалися також шляхом внесення законодавчих ініціатив, подань та інтерпеляцій, у яких порушували такі важливі освітні проблеми, як ухвалення узгодженого з меншинами освітнього законодавства, розбудова непольських навчальних закладів усіх типів, припинення утравкізації та ліквідації шкільництва меншин, переслідування учителів української, білоруської, німецької та єврейської національностей. Спільність цих вимог послужила основою парламентської співпраці послів, що проявилась у внесенні спільних подань, інтерпеляцій, голосуванні тощо. Ситуативними союзниками парламентарів від меншин ставали члени польських лівих сил, підтримуючи ті чи інші їхні освітні вимоги. Натомість депутати від польських правих партій намагалися всяляко завадити реалізації освітніх ініціатив представників непольського населення, вони також долучилися до формування законодавчого підґрунтя для розвитку польськомовного й утравкістичного шкільництва, покликаного прискорити асиміляцію національних меншин.

Ключові слова: польський сейм першої каденції, Українська парламентська репрезентація, освітнє законодавство, навчальні заклади, політичні партії, національні меншини.

Питання відстоювання українськими громадсько-політичними діячами у 20—30-х роках ХХ ст. національного шкільництва і права на виховання національно свідомого молодого покоління впливало з розуміння, що тільки національне виховання і знання власної мови, історії та культури допоможуть зберегти національно-етнічну самобутність і зміцнити національну свідомість. Ці питання залишаються актуальними не лише для сучасного українського суспільства, в якому ця проблема останніми роками набула особливої важливості, а й для формування позбавленого гострих протиріч культурно-гуманітарного простору України й Польщі та напрацювання комплексного порядку денного польсько-української співпраці. Адже досвід українців, набутий у процесі налагодження відносин з поляками і представниками інших національностей міжвоєнної Польської держави, є корисним для зміцнення як міжнаціональної злагоди та порозуміння всередині країни, так і добросусідських взаємин сучасної України та Польщі.

Діяльність українських парламентарів у сеймі Польщі першої каденції вже була предметом дослідження деяких українських і польських учених. З-поміж українських науковців важливими є розвідки О. Зайцева [1, 2], Л. Алексієвця [3], О. Рудої [4] та О. Турчака [5] щодо діяльності українських парламентарів у сеймі Польщі, оперті на архівні матеріали. Зокрема, у статтях О. Зайцева наведено відомості про діяльність Української парламентської репрезентації (УПР), причини неузгодженості позицій у середовищі українських послів, а також про парламентську роботу представників від українських політичних

партій у сеймі загалом. Л. Алексієвець та О. Турчак зосередилися на висвітленні перебігу парламентської виборчої кампанії 1922 р. і структурування політичних сил у сеймі першої каденції. У праці О. Рудої проаналізовано діяльність українських послів і представників від інших національностей щодо освітнього питання у парламенті Польщі 1919—1939 рр. Польські вчені В. Менджецький [6] та З. Запоровський [7] дослідили різні аспекти діяльності, особовий склад, внутрішню організацію УПР, її політичну еволюцію у 1922—1927 рр. У цьому контексті також варто згадати працю М. Папезинської-Турек [8], у якій українське питання проаналізовано в політичному, соціальному й релігійному аспектах від початку приєднання західноукраїнських теренів до Польщі й до санаційного перевороту 1926 р. Водночас освітню діяльність українських послів у сеймі Польщі першої каденції було спрямовано на збереження національно-етнічної самобутності українців Польщі та зміцнення національної свідомості, зокрема виступи парламентарів на захист національного шкільництва, внесення відповідних подань та інтерпеляцій, робота в освітній сеймовій комісії, потребує подальшого опрацювання.

Основою дослідження стали матеріали Державного архіву Івано-Франківської області, Державного архіву Тернопільської області, Центрального державного історичного архіву України у Львові, Архіву актів нових у Варшаві (Archiwum Akt Nowych w Warszawie), Архіву Польської академії наук у Варшаві (Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie), з яких почерпнуто цінні відомості про суспільно-політичну ситуацію в міжвоєнній Польщі, відносини польської влади з представниками національних меншин, парламентську діяльність українських послів до сейму (1919—1939). Важливим джерелом для вивчення парламентської діяльності українських, польських, єврейських і німецьких депутатів, аналізу їхньої законодавчої роботи, виступів та інтерпеляцій були стенографічні матеріали засідань сейму Польської держави (Sprawozdania Stenograficzne z posiedzeń Sejmu Rzeczypospolitej). Чимало інформації про роботу сейму та сенату міжвоєнної Польщі, парламентську діяльність українських послів і senatorів, суспільно-політичне та культурно-освітнє становище в державі вміщено на шпальтах українських часописів «Громада», «Діло», «Наше життя», «Свобода», а також польських видань «Наш огляд» («Nasz Przegląd»), «Польський учитель» («Nauczyciel Polski»), «Річпосполита» («Rzeczpospolita»), «Робітник» («Robotnik»).

Рішення польських урядовців провести 5 листопада 1922 р. вибори до сейму та 12 листопада до сенату не лише на етнічних польських землях, а й на окупованих Польщею теренах українські політичні сили сприйняли порізно. Українські партії Волині, Холмщини, Підляшшя й Полісся взяли участь у виборах, оскільки право Польщі на ці землі було закріплено Варшавським договором 1920 р. і Ризьким мирним договором 1921 р. [1, С. 73]. Українські політики з цих територій у серпні 1922 р. увійшли до складу Блоку національних меншин (БНМ), об'єднавшись із євреями, білорусами, німцями й росіянами [3, С. 119—134; 6, С. 221]. Завдяки активній виборчій агітації

БНМ отримав 66 мандатів до сейму й 23 до сенату. Українські послы, обрані за списком БНМ, отримали 20 мандатів до сейму (4,6 % загальної кількості) і шість до сенату [8, С. 153].

У Галичині, де з погляду міжнародного права вибори були незаконними, оскільки за рішенням Найвищої ради Паризької мирної конференції Польщу вважали тимчасовим окупантом цих земель, участь у виборчому процесі взяли лояльні до польської влади українські політичні партії, які отримали збірну назву «хлібороби». Вони здобули п'ять мандатів до сейму (1,1 % загальної кількості)¹ [2, С. 342; 9, С. 567]. Решта українських партій краю дослухалися до заклику уряду Є. Петрушевича бойкотувати вибори [1, С. 72]. Більшість українців Галичини відгукнулися на заклик найвищого органу ЗУНР — Української Національної Ради, який пролунав у відозві «До населення Галицької землі» від 10 вересня 1922 р., і бойкотували вибори до сейму та сенату Польщі. У виборах до сейму участь взяли 38,2 % виборців краю, а до сенату — 35,3 % [1, С. 72—73; 10, С. 96].

У сеймі першої каденції польські праві клуби отримали 125 мандатів, тобто 28 % загальної кількості, партії центру — 132 (30 %), ліве крило — 98 (22 %). Представники від національних і релігійних меншин здобули 89 мандатів (20 %). Зокрема, євреї отримали 35 мандатів до сейму і 12 до сенату, українці — 25 і шість, німці — 17 і п'ять відповідно². Українські депутати та сенатори, обрані за списком БНМ, сформували Український сеймовий клуб, який очолив прибічник співпраці з урядом А. Васиньчук (з 22 березня 1923 р. — опозиційно налаштований до уряду С. Підгірський³ [1, С. 74]), та Український сенатський клуб (очолив О. Карпінський)⁴ [6, С. 221—222]. Згуртованій роботі створеної 22 листопада 1922 р. у Ковелі на конференції українських послів від сеймового та сенатського клубів УПР завадили внутрішні перегрупування (детальніше про перегрупування сил всередині УПР див.: [1, С. 74; 6, С. 223—224]). Українські послы, обрані від Галичини, об'єдналися в Український селянський клуб Східної Малопольщі «Хлібороби», який очолив священник М. Ільків. Загалом у листопаді 1927 р. українські депутати й сенатори розподілялися так: УПР мала 10 послів і п'ять сенаторів, Клуб «Сельробу» — п'ять і один, Український селянський клуб — два послы. До Комуністичної посольської фракції входили чотири українських депутати, ще чотири були позафракційними [2, С. 354, 356; 4, С. 387].

Освітні питання, нарівні з економічними та соціальними, перебували в центрі уваги парламентарів сейму першої каденції. Українські послы порушу-

¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). Zesp. 463. Sygn. 298. K. 22—23.

² Ibid. Zesp. 322. Mikrof. B.18468. Sygn. 2265. K. 200; Mikrof. B. 18479. Sygn. 2276. K. 111—112.

³ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІАЛ України). Ф. 392. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 22—23.

⁴ Конференція українських послів і сенаторів в Ковалю. *Наше життя*. Холм, 1922. Ч. 13. 26 лист.

вали проблеми національного шкільництва у парламентських виступах, під час засідань сеймових комісій, у поданнях та інтерпеляціях. Уперше про проблеми в освітній сфері українці заговорили під час дискусії про *exposé* прем'єр-міністра В. Сікорського на 10-му засіданні сейму 23 січня 1923 р. Оскільки на початку роботи сейму УПР демонструвала лояльне ставлення до влади, сподіваючись на певні поступки з боку урядовців, виступ С. Підгірського із декларацією від імені Українського сеймового клубу мав поміркований характер і містив запевнення у готовності до співпраці з польським народом. Від влади парламентарі очікували забезпечення українцям Волині, Холмщини, Підляшшя та Полісся належних умов для реалізації їхнього права на самовизначення, а в освітній сфері вимагали відкриття на окреслених теренах державних українськомовних початкових і середніх шкіл, ліквідації утравкістичних навчальних закладів, заснування українського університету в Холмі, створення належних умов для розвитку приватного шкільництва, запровадження в усіх регіонах компактного проживання українців вивчення української мови у школах. Намагаючись уникнути загострення відносин із владою, С. Підгірський свідомо оминув проблеми Галичини⁵ [2, С. 344; 4, С. 388—389; 5, С. 52].

На цьому ж засіданні лояльність до влади продемонстрував голова Українського селянського клубу М. Ільків, висловивши підтримку прем'єр-міністру В. Сікорському. Парламентар зазначив, що Польська держава є демократичною конституційною республікою, яка створює передумови для вільного національного розвитку. Шлях до врегулювання польсько-українських відносин посол убачав у виконанні владою низки вимог українців. Щодо освітньої галузі, то урядовці мали посприяти організації мережі українськомовних початкових, середніх і фахових навчальних закладів, відбудові зруйнованих війною шкільних приміщень, відкриттю українського університету у Львові, однакових прав української мови в органах державної влади. Водночас посол виступив проти заміни поняття «українець» поняттям «малоросійський народ» чи «руський»⁶ [9, С. 569; 11, С. 360].

У своїх виступах з сеймової трибуни українські парламентарі порушували проблеми не лише національного шкільництва, а й інших меншин. Наприклад, на 13-му засіданні сейму 7 лютого 1923 р. під час обговорення бюджету на перший квартал А. Васиньчук зауважив, що в бюджеті не враховано інтереси українців, білорусів та євреїв, зокрема державного фінансування потребувало початкове і середнє шкільництво цих народів⁷. Водночас посол розкритикував поправку, внесену депутатом від Польської народної партії «Визволене» (ПСА «Визволене») С. Тугуттом, у якій йшлося про необхідність під час формування бюджету врахувати потреби лише українського та білоруського шкіль-

⁵ Sejm I kadencji. Sprawozdanie stenograficzne z 10 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej 23 stycznia 1923 r. (далі Spr. sten. z pos.). Łam. 65, 70.

⁶ Ibid. Łam. 56—60.

⁷ Ibid. Spr. sten. z 13 pos. 7 lutego 1923 r. Łam. 42—44.

ництва. А. Васиньчук натомість вніс пропозицію щодо врахування освітніх інтересів усіх національних і релігійних меншин. Однак більшість підтримала поправку С. Тугутта⁸ [12, С. 212].

Зміна риторики українських парламентарів з лояльної на критичну окреслилася після офіційного переходу УПР в опозицію до влади. Розчарувавшись у політиці лівоцентристського уряду В. Сікорського, українські послы 26 травня 1923 р. не підтримали чинний уряд на протывагу правоцентристській більшості на чолі з В. Вітосом⁹ [6, С. 222—223]. Еволюцію ставлення УПР до влади засвідчив виступ С. Підгірського з приводу *exposé* прем'єр-міністра В. Вітоса 2 червня 1923 р. на 42-му засіданні сейму. Посол наголосив на неналежному стані навчальних закладів з українською мовою викладання на Волині, Холмщині, Підляшші й Поліссі, а також на Галичині, на спробах їх ліквідувати чи утраквізувати, звинуватив владу в намаганні колонізувати та денационалізувати українців. С. Підгірський висунув низку вимог, серед яких були надання національно-територіальної автономії українським землям, а також легалізація українських таємних вищих навчальних закладів Львова. Водночас посол висловив вотум недовіри уряду В. Вітоса¹⁰ [2, С. 345; 4, С. 393]. Натомість М. Ільків, який виступив від імені Українського селянського клубу, засудив позицію депутатів від УПР за критику влади й, повторивши свої попередні вимоги, підтримав його¹¹.

Парламентарі від УПР, німецькі та єврейські депутати порушували проблеми шкільництва та критикували освітню політику держави за кожної нагоди: під час виборів прем'єрів, обговорення бюджету Міністерства віросповідань і освіти (МВіО), законодавчих дискусій тощо. Після 1923 р. послы від УПР почали оцінювати дії влади значно критичніше, а брак конкретних позитивних результатів від парламентської діяльності призвів до радикалізації деяких депутатів. Наприклад, 1924 р. за антиурядові виступи був позбавлений депутатського імунітету посол від УПР М. Луцкевич. Представник Комуністичної посольської фракції Я. Войтюк під час обговорення бюджету 13 червня 1924 р. звинуватив урядовців у знищенні українського шкільництва на Холмщині та зменшенні кількості українських шкіл на Волині та Поліссі¹² [7, С. 125].

За час діяльності сейму першої каденції українські парламентарі внесли 104 інтерпеляції та 50 подань, частина з яких стосувалась освітніх проблем [13, С. 339]. Проте внесенню більшої кількості інтерпеляцій суттєво перешкоджало те, що, відповідно до регламенту сейму, інтерпеляцію, як і звичайне депутатське подання, мали підписати не менше 15 послів. Для внесення термінового подання потрібно було заручитися підтримкою 45 депутатів [14,

⁸ Ibid. Łam. 46.

⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 392. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 38—39.

¹⁰ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 42 pos. 2 czerwca 1923 r. Łam. 69, 71—72.

¹¹ Ibid. Łam. 76—78.

¹² AAN. Zesp. 1370. Sygn. 255/1. K. 14.

С. 16—17]. З огляду на це, представники меншин змушені були шукати союзників як серед польських послів, зокрема від Польської соціалістичної партії (ППС) та ПСЛ «Визволене», так і між собою.

Для внесення подань, інтерпеляцій, збору матеріалів УПР створило шість комісій: шкільну, церковну, рільничо-економічну, самоуправну, політично-адміністративну, пресову [8, С. 154—156]. Одне з перших подань із вимогою запровадження української мови викладання у початкових, середніх, фахових школах і вищих навчальних закладах Полісся, Підляшшя та Холмщини вніс 16 січня 1923 р. А. Васиньчук. Посли від меншин підтримали його на засіданні освітньої комісії 26 лютого цього ж року, однак польська більшість висловилася проти. Як наслідок в ухваленій на засіданні резолюції не було згадки про українські школи, натомість послы зобов'язали МВіО внести до сейму законопроект про шкільництво національних і релігійних меншин¹³ [4, С. 390; 8, С. 167—168]. Наступне подання депутатів від УПР стосувалося працевлаштування звільнених на Волині та Поліссі українських учителів¹⁴. Водночас С. Козицький вніс подання з вимогою проведення ревізії інспекторатів і шкільних кураторій передусім на Волині та Поліссі для розслідування випадків звільнення українських учителів і повернення їх у навчальні заклади. Подібне подання озвучив також парламентар від ПСЛ «Визволене» А. Лангер, закликавши уряд з'ясувати причини звільнення українських педагогів із загальноосвітніх шкіл та оприлюднити отримані результати¹⁵ [4, С. 393]. Низка подань українських парламентарів стосувалася репресій щодо українців. Зокрема, у поданні Й. Скрипи та депутатів від Української соціал-демократичної фракції були порушені питання ліквідації Української соціал-демократичної партії (УСДП), закриття часописів, проведення ревізій серед членів цієї партії, діячів українських культурних, освітніх та економічних установ. Парламентарі вимагали скасування рішення дирекції львівської поліції про ліквідацію УСДП, звільнення її ув'язнених членів, притягнення до відповідальності винних за протиправні ревізії й арешти тощо [8, С. 167—168, 219]. Однак сеймова більшість не підтримала ці подання.

У спільному терміновому поданні українських і білоруських депутатів від 26 липня 1923 р. обґрунтовано необхідність відкриття державних початкових і середніх українських та білоруських навчальних закладів на Холмщині, Поліссі та Підляшші¹⁶. С. Хруцький, виступаючи 27 липня того ж року на 58-му засіданні сейму від імені українського та білоруського клубів, наголосив на тому, що Польща не дотримується взятих на себе міжнародних зобов'язань

¹³ Sejm I kadencji. Druki. Nr 125.

¹⁴ Ibid. Nr 141.

¹⁵ Недоля українського шкільництва (3 промови посла Сергія Козицького у Соймовій Освітній Комісії 23 квітня 1923 р. з нагоди внеску Українського Клубу про звільнення учителів) (закінчення). *Діло*. 1923. 8 трав. Ч. 26; Szkolnictwo średnie mniejszości narodowych. *Nasz Przegląd*. 1923. 25 kwietnia. Nr 30.

¹⁶ Sejm I kadencji. Druki. Nr 696.

щодо гарантування меншинам права здобувати освіту рідною мовою, а також відповідних статей Конституції 1921 р., водночас провадить політику регіоналізації щодо українців із різних теренів держави¹⁷. У відповідь на це міністр освіти С. Гломбінський повідомив, що законопроект щодо шкільництва меншин уже розроблено, однак на розгляд сейму його буде внесено після ухвалення законів, покликаних регулювати розвиток шкільництва загалом у державі. Водночас міністр запевнив послів, що чинних початкових навчальних закладів для українських і білоруських школярів цілком достатньо, а через брак відповідної кількості середніх шкіл у приватних закладах змушені навчатися як частина учнів-поляків, так і дітей меншин¹⁸ [4, С. 395; 8, С. 206]. Після таких запевнень міністра депутати від польських партій не проголосували за визнання подання терміновим.

Як спосіб вирішення нагальних освітніх питань українські послы використовували інтерпеляції. Вони стосувалися закриття шкіл з українською мовою навчання, зволікань місцевої влади з відкриттям на прохання українців українськомовних шкіл, примусової зміни мови викладання у навчальних закладах на польську або перетворення їх на двомовні, запровадження написів на українських школах польською мовою, зменшення у навчальних закладах кількості годин української мови, заборони кураторією Львівського шкільного округу вживати в документах українських шкіл означення «український», переслідування поліцією батьків-українців за вимогу відкриття шкіл з українською мовою навчання, репресій щодо культурно-освітніх товариств тощо. Більшість із цих інтерпеляцій подавали послы від УПР, зокрема, С. Козицький, С. Підгірський, А. Братунь, С. Хруцький, М. Черкавський та ін.¹⁹ Інтерпеляція посла від Комуністичної посольської фракції Т. Приступи стосувалася примусу українців святкувати римо-католицькі та державні свята, ювілеї²⁰.

Проблеми українського шкільництва неодноразово порушували на засіданнях сеймової освітньої комісії її члени, послы від УПР С. Хруцький і С. Козицький. Участь у роботі комісій давала парламентарям від меншин змогу впливати на висновки та резолюції, ухвалені цими органами. У своїй промові 23 квітня 1923 р. С. Козицький, оминаючи освітні проблеми Галичини, наголосив на нищенні владою українського шкільництва, забороні відкриття приватних навчальних закладів з українською мовою викладання, акцентував увагу на необхідності відбудови на Волині, Підляшші та Поліссі зруйнованих війною українських шкіл. С. Козицький зауважив, що освітня політика влади

¹⁷ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 58 pos. 27 lipca 1923 r. Łam. 82—83.

¹⁸ Ibid. Łam. 84—85.

¹⁹ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 343. Арк. 57; Державний архів Тернопільської області. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 621. Арк. 45; AAN. Zesp. 8. Sygn. 10988/23. K. 14—15; AAN. Zesp. 322. Sygn. 2250. K. 159; Archiwum Zakładowe Biblioteki Narodowej w Warszawie. Archiwum Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki. Mikrof. 85782. K. 11, 16, 26—27, 39—42.

²⁰ AAN. Zesp. 14. Mikrof. B. 9422. Sygn. 428. K. 638—639.

привела до того, що в десятках українських сіл кожного повіту немає українських шкіл. Парламентар висловився проти примусового усунення з посад кваліфікованих учителів-українців, заміни їх лояльними педагогами, здебільшого польської національності. Після обговорення на засіданні комісії раніше переданих послами від УПР подань на захист інтересів українських учителів було ухвалено резолюцію, в якій парламентарі закликали уряд сприяти працевлаштуванню кваліфікованих українських педагогів, а також організувати для них курси з вивчення польської мови, історії, літератури та географії Польщі. Однак пункти цієї резолюції уряд так і не виконав²¹.

На засіданнях освітньої комісії неодноразово порушувалося питання про необхідність ухвалення шкільного законодавства для національних меншин. Зрештою члени комісії одноголосно схвалили резолюцію, в основу якої покладено розширене подання А. Васиньчука та послів від УПР від 16 січня 1923 р. про запровадження української мови навчання в початкових і середніх школах Полісся, Підляшшя та Холмщини²². У резолюції депутати закликали уряд до якнайшвидшого виконання ст. 18 «Закону про створення та утримання загальних шкіл» (передбачено врегулювання цього питання окремим законом), ухваленого 17 лютого 1922 р. У ній також йшлося про необхідність підготовки законопроекту про середнє і фахове шкільництво непольського населення²³ [15, С. 119]. Пообіцявши швидко підготувати відповідний законопроект, урядовці не поспішали йти на поступки меншинам²⁴ [16, С. 166—169].

Оскільки питання про ухвалення шкільного законодавства для національних і релігійних меншин залишилося невирішеним, депутати продовжували порушувати цю проблему у своїх поданнях і виступах. Наприклад, Н. Прилуцький від Єврейської народної партії в Польщі 5 червня 1923 р. за підтримки українських і білоруських послів, а також депутатів від ППС, вніс термінове подання, в якому вимагав від уряду підготувати відповідний законопроект упродовж 10 днів. Однак на 44-му засіданні сейму 9 червня 1923 р. це термінове подання було відхилено більшістю голосів після того, як С. Римар від Народно-національного союзу назвав термін його виконання нереалістичним, а також зауважив, що 24 квітня 1923 р. сейм уже проголосував за аналогічне подання С. Хруцького. Водночас урядовці зазначили, що працюють над цим законопроектом²⁵ [4, С. 394; 17, С. 47—48]. І справді, у липні

²¹ Недоля українського шкільництва (з промови посла Сергія Козицького у Соймовій Освітній Комісії 23 квітня 1923 р. з нагоди внеску Українського Клубу про звільнення учителів). *Діло*. 1923. 5 трав. Ч. 24; 6 трав. Ч. 25.

²² Sejm I kadencji. Spr. sten. z 6 pos. 16 stycznia 1923 r. Łam. 26; Sejm I kadencji. Druki. Nr 125.

²³ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 36 pos. 27 kwietnia 1923 r. Łam. 42.

²⁴ Przemówienia posłów żydowskich w komisji oświatowej w sprawie «numerus clausus». *Nasz Przegląd*. 1923. 21 czerwca. Nr 85.

²⁵ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 43 pos. 5 czerwca 1923 r. Łam. 56; Ibid. Spr. sten. z 44 pos. 9 czerwca 1923 r. Łam. 51—52; Sejm I kadencji. Druki. Nr 578.

1924 р. на розгляд послів було передано освітній законопроект, який стосувався білоруського, литовського та українського шкільництва (його чинність поширювалася на Львівське, Тернопільське, Станиславівське, Поліське, Волинське, Новогрудське, Віленське, Білостоцьке (Гродненський і Волковиський повіти) воєводства). Інтереси місцевих євреїв і німців враховані не були, їхнє шкільництво відповідного закону так і не дочекалося [12, С. 214].

Запропонований міністром освіти С. Грабським проект закону гарантував перевагу польській мові як державній і часткове визнання мовних прав меншин (білоруської, литовської та української) — шляхом запровадження утравквістичних шкіл. Двомовні навчальні заклади були покликані виховувати з учнів польської та інших національностей відданих громадян у взаємній пошані до національних особливостей (ст. 2)²⁶ [8, С. 224]. У початкових державних і приватних школах з непольською мовою навчання запроваджувалося вивчення державної мови на рівні, який би дав змогу учням продовжити навчання в польських або утравквістичних середніх навчальних закладах (ст. 4)²⁷. Навчати непольською мовою в школі дозволялося за умови, що громада меншини становить не менш як 25 % населення і що батьки не менше ніж 40 учнів подали про це відповідні прохання-декларації. Але якщо в школі було 20 учнів-поляків, вона ставала двомовною. Відповідно до проекту закону мову навчання мали визначати шкільні плебісцити [8, С. 225]. Стаття 7 передбачала запровадження навчання державною мовою історії Польщі та географії, польської мови та літератури у всіх середніх школах²⁸.

Законопроект викликав критику представників усіх меншин ще на етапі обговорення. На засіданні конституційної комісії 3 липня 1924 р. С. Хруцький назвав його провокацією щодо українців. Депутати від меншин, а також послы від ППС вважали за необхідне повернути законопроект на обговорення в освітню комісію, наполягали на необхідності відкриття національних шкіл і висловлювалися проти запровадження утравквізму в шкільництві²⁹ [8, С. 227]. Якщо українські, білоруські та деякі послы від ППС критикували законопроект за утравквізацію шкільництва, вважаючи це спробою колонізації білоруського та українського народів, то єврейські та німецькі парламентарі висловлювали незадоволення тим, що про їхнє національне шкільництво у ньому навіть не згадувалося [18, С. 65—67].

В обговоренні законопроектів під час другого читання 9 липня 1924 р. взяли участь депутати від усіх політичних партій сейму. Представники меншин (від українців це С. Хруцький та А. Пашук, від білорусів — Б. Тарашкевич, від євреїв — І. Грюнбаум, від німців — А. Утта) виступили з критикою за-

²⁶ AAN. Zesp. 322. Mikrof. B. 18468. Sygn. 2265. K. 209; Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1924. Nr 79. Poz. 766. S. 1212—1213.

²⁷ Ibid. S. 1213.

²⁸ О. Польонізація українських середніх шкіл. *Діло*. 1925. Ч. 189. 26 серп.

²⁹ Sprawy językowe w Komisji Konstytucyjnej. *Robotnik*. 1924. Nr 181. 4 липца.

конопроекту³⁰ [8, С. 230—231]. Серед його недоліків С. Хруцький назвав запровадження утравізму в шкільництві як спробу колонізації українців, а також ігнорування інтересів українців Холмщини, Підляшшя та Лемківщини тощо³¹. Попри протести послів від меншин більшість, якої вдалося досягти завдяки компромісу польських партій від правих до ГПС, таки проголосувала за освітній законопроект³². Зауважимо, що польські праві політичні сили трактували ухвалений закон як максимум урядових поступок українцям, білорусам і литовцям, як точку відліку для подальшого обмеження прав меншин та їхньої асиміляції, натомість польська лівиця — як мінімальні поступки цим народам, підвалину для подальшого розширення їхніх прав [8, С. 235].

Наступні спроби парламентарів скасувати цей шкільний закон чи внести до нього будь-які зміни не мали успіху. Зокрема, 25 листопада 1925 р. Комуністична посольська фракція внесла подання про скасування всіх циркулярів і розпоряджень МВіО, які в будь-який спосіб обмежують права та можливості вільного розвитку культури українців, білорусів, євреїв, німців і литовців. Посли від Українського клубу С. Назарук, В. Мохнюк, М. Хом'як, С. Козицький та ін., які також підписали це подання, вимагали, щоб у місячний термін уряд подав до сейму новий законопроект щодо організації державного, початкового та середнього шкільництва для представників перелічених національностей³³. Однак сеймова більшість відхилила всі подання, які стосувалися скасування шкільного закону 1924 р. чи внесення до нього змін.

У діяльності українських послів чільне місце посідала проблема відкриття українського університету. Уперше її порушив на 10-му засіданні сейму 23 січня 1923 р. М. Ільків. Серед нагальних завдань у сфері освіти він назвав заснування українського університету у Львові, вирішенню якого повинні передувати українсько-польські перемовини. Кандидатами для ведення переговорів від українців М. Ільків запропонував громадського діяча В. Щурата, а від урядовців — польського політика Я.С. Лося³⁴. Проблему українського університету у своїх виступах, зокрема на 31-му засіданні сейму 24 березня 1923 р. під час дискусії про передання Львівському університету імені Яна Казимира приміщення колишнього сейму, поданнях та інтерпеляціях неодноразово порушували послы від УПР³⁵ [19, С. 168; 8, С. 262—263]. Депутати вимагали відкриття у Львові окремого українського вищого навчального закладу як компенсацію за обмеження прав українських студентів і викладачів у

³⁰ J. M. Jeszcze o ustawach językowych. *Robotnik*. 1924. Nr 188. 11 lipca.

³¹ Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (Archiwum PAN). Zesp. III-180. Sygn. 76. K. 67—68; Sejm I kadencji. Spr. sten. z 146 pos. 9 lipca 1924 r. Łam. 29—30.

³² Archiwum PAN. Zesp. III-180. Sygn. 76. K. 67—68.

³³ Sejm I kadencji. Druki. Nr 2198.

³⁴ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 10 pos. 23 stycznia 1923 r. Łam. 56—60; O uniwersytet ruski. *Rzeczpospolita*. 1923. Nr 60. 2 marca.

³⁵ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 31 pos. 24 marca 1923 r. Łam. 44—45; Sejm I kadencji. Druki. Nr 697.

Львівському університеті імені Яна Казимира, легалізації Українського таємного університету у Львові та Української таємної високої політехнічної школи, а також припинення репресій проти студентів і викладачів цих навчальних закладів і притягнення до кримінальної відповідальності керівництва львівської поліції за несанкціоновані ревізії, арешти та конфіскацію у них навчальних матеріалів. Однак українським послам не вдалося заручитись підтримкою більшості в сеймі, внесені ними подання було передано на розгляд освітньої та адміністративної комісії.

Затвердження 8 червня 1925 р. урядом ухвали Політичного комітету у справах східних воеводств щодо українського шкільництва, згідно з якою у новому навчальному році передбачалося об'єднання українських і польських гімназій Перемишля, Тернополя та Львова, створення двомовних учительських семінарій на Волині, відновлення діяльності кафедри української літератури в Ягеллонському університеті та відкриття Студіум рутенікум у Кракові, викликало обурення в депутатів від УПР. У поданні від 7 липня 1925 р., а також в інтерпеляції від 10 липня того ж року, українські парламентарі вимагали скасувати ухвалу як таку, що суперечить положенням міжнародних договорів, ст. 109 і 110 Конституції 1921 р., а також закону від 26 вересня 1922 р.³⁶ [8, С. 264—265]. Міністр освіти С. Грабський спростував усі закиди послів, наголосивши на необхідності забезпечити рівні умови для розвитку польського та українського шкільництва. С. Грабський зазначив, що питання про відкриття вищого навчального закладу буде предметом розгляду на запланованій на 26 січня 1926 р. конференції організаційної комісії, до складу якої з українського боку входять К. Студинський, Р. Смаль-Стоцький, О. Колесса, С. Рудницький, С. Дністрянський, В. Вергановський, І. Свенціцький, М. Кордуба³⁷ [20, С. 153—167]. Однак українським делегатам так і не вдалось домогтись зрушень у справі відкриття українського університету.

Критику в послів від УПР викликав надісланий до МВіО меморандум Р. Смаль-Стоцького, в якому той, позиціюючи себе репрезентантом групи українських учених у Празі та Наукового товариства ім. Шевченка, просив прискорити відкриття українського університету та декларував співпрацю українських учених із владою. Посол П. Васиньчук зауважив, що українські політики та громадськість, сприймаючи професора Р. Смаль-Стоцького як представника міністра освіти С. Грабського, вимагають лише одного: легалізації Українського таємного університету у Львові та Української таємної високої політехнічної школи, а також відкриття у Львові повноцінного університету. Оскільки цей меморандум давав урядовцям підстави продемонструвати міжнародній спільноті нібито прагнення української громадськості до співпраці з владою, українські діячі назвали його провокацією та проявом деморалізаційних дій урядовців щодо українців, а також звинуватили уряд у спробі позбутися

³⁶ Sejm I kadencji. Druki. Nr 2063.

³⁷ AAN. Zesp. 322. Sygn. 2250. K. 79—82.

зафіксованого в Законі від 26 вересня 1922 р. зобов'язання упродовж двох років відкрити український університет на теренах Галичини³⁸ [19, С. 173—175; 4, С. 408; 8, С. 265]. Зокрема, у своєму виступі в сеймі С. Козицький зауважив, що жоден українець у питанні відкриття українського університету у Львові не піде на будь-які поступки та компроміси³⁹ [8, С. 267]. Законопроект про відкриття українського університету у Львові із сімома відділами, надання йому автономії, будівництво державою необхідних приміщень, а також внесення до бюджету 1926 р. статті витрат у сумі 2,494 млн злотих на відкриття й утримання університету, внесений С. Хруцьким 5 лютого 1926 р., через побоювання польських політиків і громадськості, що новостворений університет перетвориться на осередок «антидержавної агітації» та «українського націоналізму», не знайшов підтримки в парламентській більшості⁴⁰ [21, С. 50]. Проблему українського університету у 20—30-х роках ХХ ст. так і не вдалося вирішити.

Парламентарі від меншин значну увагу приділяли відстоюванню прав педагогів, які зазнавали тиску та переслідувань з боку влади переважно за свою громадську діяльність чи політичні погляди. Постанова про службове переведення вчителів непольської національності на підставі організаційних змін у школі або з будь-яких інших причин, внесена міністром освіти С. Грабським, викликала критику німецьких, українських, єврейських депутатів, а також польської лівиці. Посли вбачали в ній важелі тиску на вчителів і можливість усунення з навчальних закладів педагогів, запідозрених в антиурядовій діяльності⁴¹ [4, С. 410]. Український посол С. Хруцький, як і німецькі, зокрема А. Утта, виступав проти переведення вчителя з постійного у т. зв. тимчасовий стан, оскільки за відсутності постійного місця праці або з інших причин через пів року його могли звільнити на підставі виходу на пенсію, а також вимагав забезпечення вчителям від меншин місць у дисциплінарних комісіях шляхом пропорційних виборів. С. Хруцький, А. Утта, З. Новіцький від ПСЛ «Визволене», Ю. Скрипа від Комуністичної посольської фракції також вимагали звільнити вчителів від обов'язку супроводжувати учнів на недільні богослужіння, якщо вони були іншого віросповідання, ніж школярі. Посли домагалися, щоб педагогам, які поверталися до викладання в державних школах після перерви, зумовленої науковою діяльністю, підвищенням кваліфікації чи викладанням у приватній школі, відновлювали попередньо набуті права.

³⁸ Sprawa uniwersytetu ukraińskiego. *Chwila*. 1926. Nr 2470. 2 lutego.

³⁹ ААН. Zesp. 9. Sygn. 961. К. 9; Наша Парляментарна Репрезентация і справа Українського Університету. Комунікат Української Парляментарної Репрезентатії. *Громада*. 1925. Ч. 6. 27 груд.

⁴⁰ Sejm I kadencji. Druki. Nr 2289; Справа українського університету в Сеймі. *Діло*. 1926. Ч. 28. 7 лют.; За український університет. Законопроект українського Сеймового Клубу. *Діло*. 1926. Ч. 31. 11 лют.; Справа українського університету. Нагле внесення українських послів. *Свобода*. 1926. Ч. 6. 14 лют. С. 2; Zmiana taktyki ukraińskiej. *Dziennik Ludowy*. 1926. Nr 38. 17 lutego.

⁴¹ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 260 pos. 14 grudnia 1925 r. Łam. 44.

Це дало б змогу залучати вчителів державних шкіл до викладання у приватних навчальних закладах. Однак парламентська більшість відхилила усі запропоновані поправки⁴² [16, С. 187—188].

Становище українського вчительства стало предметом обговорення на 270-му засіданні сейму 9 лютого 1926 р. під час дискусій навколо законопроекту про службові відносини вчителів. С. Хруцький висловився проти примусового переведення учителів-українців на етнічно польські землі та заміни їх педагогами польської національності, наголосивши, що це загальмує розвиток українськомовного шкільництва. Як приклади він навів прізвища 41 вчителя-українця, яких примусово переведено на польські терени⁴³. Поправки С. Хруцького не були враховані.

Парламентарі від національних і релігійних меншин, сподіваючись на зміну політичного курсу щодо непольського населення, схвально сприйняли травневий переворот 1926 р. і прихід до влади політиків на чолі з Ю. Пілсудським. Однак вони й надалі критично оцінювали національно-освітню політику Польщі⁴⁴. Після зустрічі з міністром освіти А. Суйковським 2 серпня 1926 р. представники від УПР сподівалися на поліпшення становища українського початкового, середнього та вищого шкільництва. Міністр пообіцяв розглянути всі прохання українців про запровадження української мови в тих початкових навчальних закладах, які внаслідок зловживань місцевої влади під час шкільного плебісциту було перетворено на утраквістичні або польські, а також видати розпорядження, відповідно до яких українські діти мали б українську школу⁴⁵. Однак позитивних змін в українському шкільництві не відбулося, кількість українськомовних шкіл невпинно зменшувалась. А. Суйковському попри обіцянки також не вдалося вирішити питання відкриття українських університету та навчального закладу у Кракові⁴⁶.

Отже, проблема шкільництва та освіти посідала важливе місце в роботі українських парламентарів у сеймі Польщі (1922—1927), які звинувачували польську владу в намаганні полонізувати та денаціоналізувати українців, зокрема, шляхом ліквідації чи утраквізації національних навчальних закладів. З огляду на це боротьба українських парламентарів за національне шкільництво у стінах сейму перетворилася у спроби протистояння полонізаційній політиці органів центральної та місцевої влади й забезпечення умов для збереження української національної ідентичності. Посли наголошували на необхідності ухвалення узгодженого з непольським населенням освітнього законодавства, розширення мережі навчальних закладів усіх типів з мовами викладання меншин, припинення утраквізації шкіл і переслідування учителів української,

⁴² Z Sejmu i Senatu. *Nauczyciel Polski*. 1926. 1 lutego. Nr 2. S. 3; Z Sejmu i Senatu. Uchwalenie pragmatyki nauczycielskiej w Sejmie. *Nauczyciel Polski*. 1926. 1 marca. Nr 3. S. 3—4.

⁴³ Sejm I kadencji. Spr. sten. z 270 pos. 9 lutego 1926 r. Łam. 7—10.

⁴⁴ AAN. Zesp. 9. Sygn. 961. K. 2—3.

⁴⁵ Домагаймося української школи! *Свобода*. 1926. Ч. 31. 15 серп. С. 1—2.

⁴⁶ Коло університетської справи. *Свобода*. 1926. Ч. 32. 22 серп. С. 1.

білоруської, німецької, єврейської національностей, поліпшення матеріального становища педагогів. Покращити становище національних навчальних закладів і педагогів-українців депутати від УПР намагалися різними методами: виступаючи з парламентської трибуни, вносячи відповідні законодавчі ініціативи, подання та інтерпеляції. Попри те, що більшість із них відхилила польська провладна більшість, порушення проблем національного шкільництва в стінах парламенту змушувало польських урядовців до пошуку певних компромісів з представниками національних меншин, а також актуалізувало це питання на загальнодержавному рівні.

Ситуативними союзниками українських послів у сеймі Польщі виступали як парламентарі від національних і релігійних меншин, так і члени польських лівих партій. Спільними зусиллями вони намагалися сформувані законодавче підґрунтя для розвитку шкільництва з мовами викладання меншин і забезпечити непольському населенню доступ до здобуття освіти рідною мовою.

REFERENCES / СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Zajtsev, O.Yu. Predstavnyky ukrains'kykh politychnykh partij Zakhidnoi Ukrainy v parlamenti Pol'schi (1922—1939). *Ukrainian Historical Journal*. 1993, 1: 72-84 [in Ukrainian]. [Зайцев О.Ю. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922—1939). *Український історичний журнал*. 1993. № 1. С. 72—84].
2. Zajtsev, O.Yu. Ukrainci u pols'komu parlamenti (1922—1927 roky). *Ukraina: kulturna spadshyna, natsionalna svidomist', derzhavnist'*. 2000, 7: 342-356 [in Ukrainian]. [Зайцев О.Ю. Українці у польському парламенті (1922—1927 роки). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2000. Вип. 7: 36. на пошану професора Юрія Сливки. С. 342—356].
3. Aleksiiyevets, L. Parlamentski vybory 1922 r. ta osoblyvosti diialnosti sejmu ta senatu pershoho sklykannia II Rechi Pospolytoi. *Ukraina-Yevropa-Svit: Mizhnarodnyj naukovyj zbirnyk. Seriia: Istoriia, mizhnarodni vidnosyny*. 2010, 4: 119-134 [in Ukrainian]. [Алексієвєць Л. Парламентські вибори 1922 р. та особливості діяльності сейму та сенату першого скликання II Речі Посполитої. *Україна-Європа-Світ: Міжнародний науковий збірник. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2010. Вип.4. С. 119—134].
4. Ruda, O. Natsionalno-osvitnia polityka uriadiv Polschi schodo naseleння Halychyny v 20—30-kh rokakh XX stolittia: realizatsiia ta retseptsii. Lviv, 2019 [in Ukrainian]. [Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20—30-х роках XX століття: реалізація та рецепції. Львів, 2019. 802 с.].
5. Turchak, O.V. Vybyr 1922 r. do pols'koho sejmu i senatu: istoryko-pravovi aspekty. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriia: Pravo*. 2014, 29 (1): 49-52 [in Ukrainian]. [Турчак О.В. Вибори 1922 р. до польського сейму і сенату: історико-правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29(1). С. 49—52].
6. Mędrzecki, W. Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Drugiej Rzeczypospolitej. *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*. 1996, 3: 220-234 [in Polish].
7. Zaporowski, Z. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919—1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe. Lublin, 1992 [in Polish].

8. Papierzyńska-Turek, M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922—1926. Kraków, 1979 [in Polish].
9. Feliński, M. Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej. *Sprawy Narodowościowe*. 1931, 6: 566—600 [in Polish].
10. Soliar, I. Wybórchi kampanii ukraińskikh partij do parlamentu Polschi (1922—1938 rr.): porivnialnyj analiz (pp. 95—100). In: *Parlamentaryzm v Tsentralno-Skhidnij Yevropi: istoriia, natsionalni osoblyvosti, suchasni tendentsii: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv: Lira-K, 2015 [in Ukrainian].
[Соляр І. Виборчі кампанії українських партій до парламенту Польщі (1922—1938 рр.): порівняльний аналіз. В кн.: *Парламентаризм в Центрально-Східній Європі: історія, національні особливості, сучасні тенденції: збірник наукових праць*. Київ: Ліра-К, 2015].
11. Беґей І.І. Ідейно-теоретична спадщина та практична діяльність української лівиці Галичини (кінець ХІХ — перша третина ХХ століть): дис. ... д-ра політ. наук. Львів, 2015. 503 с. URL: <https://lnu.edu.ua/thesis/begej-ihor-ivanovych/> (дата звернення: 22.11.2022).
12. Rudnicki, S. Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej. Warszawa, 2004 [in Polish].
13. Ajnenkiel, A. Historia sejmu polskiego. II Rzeczypospolita. Vol. 2, part 2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989 [in Polish].
14. Regulamin obrad Sejmu uchwalony dnia 16 lutego 1923 r. wraz ze skorowidzem rzeczowym do regulaminu i Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: Biblioteka Sejmowa, 1925 [in Polish].
15. Doroszewski, J. Oświata i życie kulturalne społeczności ukraińskiej na Lubelszczyźnie w latach 1918—1939. Lublin, 2000 [in Polish].
16. Fałowski, J. Parlamentarzyści mniejszości niemieckiej w Drugiej Rzeczypospolitej. Częstochowa, 2000 [in Polish].
17. Fałowski, J. Mniejszość żydowska w Parlamencie II Rzeczypospolitej (1922—1939). Kraków, 2006 [in Polish].
18. Taraszkiewicz, B. Przeciw szkole utrakwistycznej. Przemówienie na Plenum Sejmu w dniu 3 lipca 1924 r. In: *Polska lewica społeczna wobec oświaty w latach 1919—1939. Wybór materiałów*. Warszawa, 1960 [in Polish].
19. Mudry, W. Zmahання за ukraiński universytety v Halychyni. O. Romaniv (Ed.). Lviv; New York, 1999 [in Ukrainian].
[Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині. Ред. О. Романів. Львів; Нью-Йорк, 1999].
20. Chojnowski, A. Kwestia ukraińskiego szkolnictwa wyższego w Drugiej Rzeczypospolitej. In: *Historia XIX—XX w. Studia i szkice. Prace ofiarowane Henrykowi Jabłońskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1979. S. 153-167 [in Polish].
21. Mudry, W. Sprawa uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie. *Natio*. 1927, 7-8: 50 [in Polish].

Надійшла / Received 09.01.2023

Oksana RUDA

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History),
Senior Research Fellow, Department of Modern History,
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine (Lviv, Ukraine)
oxana.ruda@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4361-8313>

Oleh PIKH

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Senior Research Fellow,
Center for the Study of Ukrainian-Polish Relations,
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine (Lviv, Ukraine)
olpikh@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>

EDUCATION IN THE PARLIAMENTARY ACTIVITIES OF UKRAINIAN MEMBERS OF PARLIAMENT IN THE POLISH SEJM IN 1922—1927

The aim of this research is to highlight the specific features of the activities of Ukrainian Members of Parliament (MPs) in the Parliament of the Polish state in 1922—1927 (first term of office), which were directed at defending the right to education of Ukrainians. The research methodology is based on the principles of coherence, historicism, objectivity, and comprehensiveness, as well as scientific, systemic, and multi-factor approaches. The following methods were used: chronological, analysis and synthesis, comparative, and behavioral analysis. **Academic novelty.** For the first time in Ukrainian historiography, this study provides a complex overview of the activities of Ukrainian MPs, aiming at defending the right to education of their people. It analyses their actions in the Polish Parliament (Sejm) in 1922—1927, providing a comparative analysis of parliamentary speeches, political discussions, submitted documents, and interpellations. **Conclusions.** Issues related to education were important in the work of the Polish Parliament of the period under discussion. Ukrainian MPs, as well as their German and Jewish colleagues, were raising the issue of schooling and criticized the state's educational policy on every occasion: during the appointment of Prime Ministers, a discussion of the Ministry of Religion and Education budget, legislative discussions, etc. Ukrainian politicians used the Parliament as a platform to voice their concerns and to defend the basic rights of their voters, guaranteed by domestic legislation and international treaties, to expand the network of Ukrainian-language schools, and to provide conditions for their unimpeded activities. They also tried to improve the situation of schooling for Ukrainians by introducing legislative initiatives, inquiries, and interpellations, which raised such important issues as the adoption of educational legislation in consultation with minorities, development of non-Polish educational institutions of all types, ending Polonization, stopping the persecution of teachers of Ukrainian, Belarusian, German and Jewish nationalities. Common interests served as the basis for parliamentary cooperation among MPs from different nationalities, which manifested itself in the introduction of joint submissions, interpellations, voting, etc. Situational allies of minority MPs were members of the Polish left, supporting certain of their educational demands. Instead, representatives of Polish right-wing parties tried to hinder the implementation of educational initiatives of minority MPs. They also contributed to the creation of a legal basis for the development of Polish-language and Utraquist (bilingual) schools designed to accelerate the assimilation of minorities.

Keywords: *parliament of the Polish state (first term of office), Ukrainian parliamentary representation, education legislation, education institutions, political parties, national minorities.*